

Skønhed som guddommelighedserfaring

Dorthe Jørgensen, *Skønhedens metamorfose. De æstetiske idéers historie*, Odense Universitetsforlag, Odense 2001, 481 sider, 398 kr.

“Verbindet die Extreme, so habt ihr die wahre Mitte”, siger Fr. Schlegel i ét af sine fragmenter. Hermed peger han bl.a. på sin egen metode, som er dialektisk uden at være logisk fremadskridende. Ekstremerne skal forbindes, fordi et begrebs sandhed først viser sig, når det konfronteres med sin modpol. Til forskel fra Hegel mener Schlegel imidlertid ikke, at sandheden skal findes i et overliggende tredje begreb, der ophæver modsætningen mellem de to første begreber. I Schlegels dialektik findes sandheden derimod i den uafgjorte spændingstilstand *mellem* de modsatte begreber. Den uafgjorte spændingstilstand er “die wahre Mitte”.

Dorthe Jørgensen, hvis fremragende licentiatafhandling *Aber die Wärme des Bluts ...* fra 1996 handler om forholdet mellem Schlegel og Hegel, er selv i nogen grad inspireret af en schlegelsk (eller, hvad der kommer ud på cirka det samme: benjaminsk) dialektik. Godt nok anvender hun (heldigvis) kun sjældent en decideret fragment- eller tankebilledeform, men hun har som de store dyrkere af disse former en forkærlighed for at arbejde dialektisk med og i spændingsforholdet mellem modsatrettede positioner. I licentiatafhandlingen sættes Hegel og Schlegel således til at repræsentere

modsatte strategier for tænkning i det romantisk-moderne. Det viser sig da, at Hegels vilje til System reelt dækker over en (modernitets)erfaring af faktisk fragmentering, og at Schlegels faktiske fragmenteringsbestræbelser omvendt er et forsøg på at nærme sig et Værkideal. Sandheden (om genuin romantisk-moderne tænkning, herunder tænkningen i og med den romantisk-moderne kunst og litteratur) findes i “die wahre Mitte”, dvs. i det uafgjorte spændingsforhold mellem vilje til form og erfaring af faktisk fragmentering.

Den foreliggende Dorthe Jørgensen-bog, *Skønhedens metamorfose. De æstetiske idéers historie*, er for så vidt angår metode mere til den hegel-ske side af det romantisk-moderne spektrum end sædvanligt (hvorimod *Den blå blomst* fra 1997 utvivlsomt er længst i retning af den schlegelsk-benjaminske pol). *Skønhedens metamorfose* leverer, som hun skriver i forordet, “en gevaldig konstruktion af æstetikhistorien”, der som sådan ikke står meget tilbage for Hegels store fortælling i *Vorlesungen über die Ästhetik* - selv om Dorthe Jørgensens fortælling må savne en dramatisk afsluttende pointe som Hegels “Ende der Kunst”. Hvor Hegel anvender åndens udvikling mod absolut viden som metafysisk ramme, anvender Dorthe Jørgensen i stedet et begreb om “guddommelighedserfaring”. Formidling af guddommelighedserfaring er kunstens og æstetikens ultimative funktion ifølge Dorthe Jørgensen. Hun understreger, at guddommelighedserfaringen ikke er en erfaring af

nogen bestemt guddommelighed, men at der snarere er tale om en grænseerfaring: erfaringen af “en slags ugribeligt og ubegribeligt ‘mere’” (s. 21). Begrebet har såvel en overhistorisk som en historisk komponent: “[G]uddommelighedserfaring løber som en rød tråd igennem de æstetiske idéers historie, men forskelligt fortolket til forskellige tider” (s. 29).

Metodisk og formelt adskiller *Skønhedens metamorfose* sig fra Dorthe Jørgensens foregående bøger ved sin kraftige narrative organisering. Det følger af bogens emne og sigte. Det er faktisk en sammenhængende fortælling om æstetikens historie, hun vil skrive, ikke et postmoderne mylder af løsrevne, lokale fortællinger. Det må imidlertid have været lidt af et problem for en formreflekterende teoretiker som Dorthe Jørgensen, hvordan hun trods alt skulle få fremstillingen til at balancere mellem “gammeldags” syntetiserende fremdrift (Hegel) og en med modernitetserfaringen mere indforstået “Dialektik im Stillstand” (Schlegel/Benjamin).

Resultatet er blevet, at hendes fortælling om æstetikens historie til dels fremstår som en lang række af hver især dialektisk stillestående variationer over et grundlæggende modsætningspar, hvis figur kan karakteriseres som (ikke overraskende): form vs. fragmentering. Den idéhistorisk set mest grundlæggende variant af figuren kaldes: græsk vs. jødisk. På den ene side grækernes vrimmel af menneskelignende guder, hvortil svarede en æstetik, der prioriterer form og anskuelighed. På den anden side jødernes Gud, som hver-

ken kunne eller måtte anskueliggøres, og som derfor modsvarede af en æstetik baseret på intensitet og inderlighed. Hvor grækerne nærrede forkærlighed for *varighed*, herunder statiske og stabile kunstarter som arkitektur og skulptur, var det snarere *vorden*, herunder dynamiske og processuelle former som musik og profetisk fortællekunst, som jøderne satte i højsædet. De æstetiske idéers historie består i Dorthe Jørgensens fremstilling af bestandige konfrontationer mellem disse to poler (evig form vs fragmenterende flygtighed). Tendensen er historisk set, at det dialektiske spændingsforhold mellem positionerne bliver mere og mere synligt: Fra at have været fordelt på hver sin kultur (dog ikke nær så isolerede fra hinanden, som man har antaget, jf. s. 405) bliver positionerne i stigende grad til modsætninger i den enkelte kultur (f.eks. mellem den florentinske renessances centralperspektiviske formæstik og den venetianske renessances lysæstetiske eksperimenter), indtil udviklingen terminerer i det romantisk-moderne, hvor en spændingsfyldt dialektik mellem form og fragmentering er konstituerende for det enkelte værk.

Dorthe Jørgensens metodiske greb består altså i, at hun funderer en grundlæggende æstetikteoretisk modsætning mellem form og fragmentering i en - formodet endnu mere grundlæggende - idéhistorisk modsætning mellem det græske og det jødiske, som hun dybest set fortolker som en religiøs modsætning. Grebet kan som sådant naturligvis diskuteres, men det tjener Dorthe Jørgensens projekt

glimrende, idet det lægger et fundament for bogens grundlæggende tese om, at kunst og æstetik udspringer af erfaring af guddommelighed. Mere specifikt kaster grebet et nyt lys over pointen fra *Aber die Wärme des Bluts* ... om, at det romantisk-moderne er mere end blot en dyrkelse af fragmentering forstået som destruktion og sammenhængsløshed. I *Skønbhedens metamorfose* forstås den romantisk-moderne sans for æstetisk fragmentering på baggrund af det jødisk-nærorientalske, dvs. på baggrund af en tradition, hvor fragmenteringen åbenlyst tjener en guddommelighedserfaring. Begrebet om det jødisk-nærorientalske tilføjer således udlægningen af den romantisk-moderne vilje til form (forstået som vilje til meningsfylde og sammenhæng) et interessant, nyt perspektiv.

Dorthe Jørgensens projekt i *Skønbhedens metamorfose* er stort og uhyre ambitiøst. Dette forhold kan - som altid - anskues på to måder. På den ene side kan man hæfte sig ved, at en pensel, der på under 500 sider skal male hen over adskillige årtusinder, nødvendigvis må være så bred, at nuancer forsvinder. Sådan må det være. Spørgsmålet er imidlertid, om ikke grebet om stoffet indimellem er unødvendigt hårdt. En tendens til overstyring afslører sig rent sprogligt, som f.eks. når det hedder sig, at “den romantisk-moderne hyldet til musikken [kan] betragtes som udtryk for et forsøg på at skabe en bedre balance imellem det græsk-romerske og det jødisk-nærorientalske element i den europæiske kultur” (s. 352). Man ser her, hvordan Dorthe Jørgensen

som historieskriver blander sin egen synsvinkel (modsatningen mellem det græsk-romerske og det jødisk-nærorientalske) sammen med den historiske agents synsvinkel (Adorno, som der her er tale om, har næppe ligefrem set det jødisk-nærorientalske som et formål i sig selv). Endelig kan man mene, at guddommelighedserfaringsperspektivet har en tendens til at udarte i vidtløftigheder eller i hvert fald en vidtløftig retorik - som når det om modernitetserfaringen siges, at den søger “bag om alle gudsbegreber til den uoprindelige erfaring af guddommelighed” (s. 398).

På den anden side kan man glæde sig over, at *Skønbhedens metamorfose*, fordi den tegner klare linjer i et meget stort stof, fordi den er originalt tænkt, og fordi den har højt til loftet, er en uhyre inspirerende bog. Der er afgjort grund til at glæde sig til den annoncerede efterfølger, som angiveligt vil komplementere nærværende bogs *historiske* betragtning af kunstens og æstetikens udspring i guddommelighedserfaring med en *ontologisk* undersøgelse af forbindelsen.

Claus Esmann Andersen